50 JAAR STICHTING SCHONE KUNSTEN ROND 1900

1964 - 2014

BIJLAGE ROND 1900 /
2014 - 4 (SEPTEMBER)
UITGAVE VVNK 1900

VOORWOORD

De Stichting Schone Kunsten Rond 1900 en het Drents Museum trekken al sinds de 70er jaren van de vorige eeuw samen op. Het 50 jarig bestaan van de Stichting is een goede aanleiding om dit nog eens te onderstrepen met een bijzondere tentoonstelling "Schat aan Schoonheid" en om aandacht te vragen voor de gebeurtenissen die tot dit samen optrekken hebben geleid. Een en ander wordt beschreven in deze extra bijlage bij het septembernummer van 'Rond 1900', het nieuws en informatieblad van de Vereniging Vrienden Nieuwe Kunst 1900. Wij wensen u veel lees- en kijkplezier, nu met dit blad en straks met de tentoonstelling.

Annabelle Birnie
Directeur Drents Museum

Ben Stork
Voorzitter Stichting Schone Kunsten Rond 1900

DE STICHTING SCHONE KUNSTEN ROND 1900 VIERT 6 NOVEMBER 2014 HAAR 50-JARIG JUBILEUM

Geredigeerd door Ben Stork. Samengesteld uit archiefstukken in het Drents Archief, Drents Museum, gesprekken met Jan Jaap Heij en Mieke van der Wal, Freya Steffelaar-Moulijn, Dé Reijne, en Diny Lescrauwaet.

Kunst rond 1900

Dat het tijdperk rond 1900 voor de Nederlandse beeldende kunst een belangrijke episode is geweest wordt tegenwoordig algemeen erkend. Op alle terreinen van artistieke bedrijvigheid voltrok zich in deze periode in de veertig jaar tussen circa 1880 en 1920 een ware revolutie. De schilderkunst kende een stormachtige ontwikkeling van Haagse School tot abstractie; de kunstnijverheid evolueerde van een overdadige, op stijlen uit het verleden gebaseerde vormgeving tot een zakelijk functionalisme, terwijl in de beeldhouwkunst en prentkunst – welke laatste vooral een grote bloei doormaakte – vergelijkbare verschuivingen zijn waar te nemen. In zijn totaliteit wordt de kunst van rond de eeuwwisseling gekenmerkt door een drang naar vernieuwing, die zich echter op zeer uiteenlopende manieren heeft geuit. Zo is er in de schilderkunst een streven te zien om licht en kleur zo adequaat mogelijk in verf te vangen (impressionisme, pointillisme, luminisme), naast het zoeken naar een vormentaal die geschikt is om innerlijke gevoelens in beelden weer te geven (symbolisme, expressionisme, kubisme). Verder werden veel kunstenaars gedreven door het besef, dat de bestaande sociale verhoudingen onrechtvaardig waren en trachtten zij, geïnspireerd door hetzij religieuze, hetzij socialistische idealen, met hun werk een bijdrage te leveren aan een nieuwe, betere maatschappij (Gemeenschapskunst). Ook de opleving van de kunstnijverheid in het tijdperk rond 1900 is voor een belangrijk deel voortgekomen uit een verlangen naar maatschappelijke veranderingen. Kunstenaars hoopten, door zich bezig te houden met het ontwerpen en zelf (laten) uitvoeren van meubelen, behangsels, textiel, gebruiksvoorwerpen, boeken, kalenders enz., artistiek verantwoorde producten voor iedereen, van hoog tot laag, bereikbaar te maken. Sommige ontwerpers richtten daartoe, soms samen met meerdere collega's, werkplaatsen op waar hun producten volgens de oude ambachtelijke tradities vervaardigd werden. Zo ontstond een typisch Nederlandse variant van de internationale 'Jugendstil' of 'Art Nouveau' die wordt aangeduid met de term 'Nieuwe Kunst'.

Initiatief tot het oprichten van de Stichting Schone Kunsten rond 1900

Vanaf de Tweede Wereldoorlog tot in de loop van de jaren zestig was de interesse voor de kunst uit het tijdperk rond 1900 gering en werd het werk van vele kunstenaars uit deze periode in het algemeen niet van bijzondere waarde geacht. Begin jaren zestig ontstond in Nederland onder een aantal kinderen van kunstenaars, die rond de vorige eeuwwisseling productief waren geweest, bezorgdheid over de bestemming van de kunstvoorwerpen die hun jeugd hadden beïnvloed en die hen nog in familiebezit omringden. Veel kunstenaars uit die tijd waren bevriend met elkaar en kwamen regelmatig bij elkaar over de vloer. Zodoende kenden ook veel nazaten van kunstenaars uit de periode rond 1900 elkaar.

Ze waren dikwijls kleiner behuisd dan hun ouders of grootouders en kwamen na het overlijden met het probleem te zitten waar ze de kunstvoorwerpen en gereedschappen moesten onderbrengen. Het moet zelfs voorgekomen zijn dat uitingen van sierkunst op de stoeprand zijn beland! Veel goede (kunst)nijverheid dreigde dus voorgoed verloren te gaan. Met dit schrikbeeld voor ogen werd op 6 november 1964 de Stichting Schone Kunsten rond 1900 (SSK) opgericht. De naam Schone Kunsten (fine arts) moest vooral de esthetische waarde onderstrepen

Een belangrijk aandeel in de oprichting van de SSK had Mr. J.C. Moulijn, zoon van de kunstschilder en graficus Simon Moulijn.

„Jugendstil" bijeengebracht

In Apeldoorn komt museum van nationale betekenis

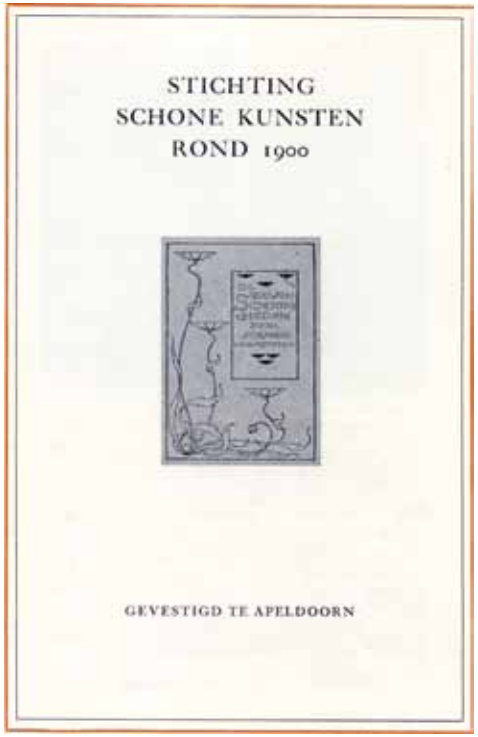

STICHTING
SCHONE KUNSTEN
ROND 1900

GEVESTIGD TE APELDOORN

(links) Afb. 1. Persbericht Het Vrije Volk zaterdag 25 april 1964.
(boven) Afb. 2. Voorkant vouwblad.
(rechter pagina) Afb. 3 en 4. Comité van aanbeveling, oprichters en leden van het algemeen, dagelijks bestuur en adviescommissie.

De Stichting streefde naar het tot stand brengen van een representatieve keuze uit het werk van de kunstenaars door het verzamelen van werk. Daarbij hoefde het werk niet allemaal precies tussen 1880 en 1920 te zijn vervaardigd; criterium voor opname in de collectie was, dat de betreffende kunstenaar gewerkt heeft in een stijl die in deze periode in zwang was en die periode tenminste voor een deel actief heeft meegemaakt. Ook documentatie (brieven, recensies, foto's, catalogi enz.) over deze kunstenaars zou door de stichting verzameld worden. In de praktijk zou dit betekenen dat de periode zich ruwweg uitstrekte van 1880 tot 1940. Pas in de loop van de jaren '90 is het interbellum ook echt als verzamelgebied toegevoegd.

STICHTING SCHONE KUNSTEN ROND 1900

COMITE VAN AANBEVELING

OPRICHTERS EN LEDEN VAN HET ALGEMEEN BESTUUR

DAGELIJKS BESTUUR

ADVIESCOMMISSIE

Museum

De SSK beoogde ook van meet af aan de verzamelde kunstwerken in een museum onder te brengen. Daartoe werd contact gelegd met de gemeente Apeldoorn en het plan ontstond om in de villa Marialust uit 1829, gelegen in het centrum van Apeldoorn, zo'n museum tot stand te brengen. Er werd een vouwblad uitgegeven waarin de plannen uitgebreid uit de doeken werden gedaan. Naast een uitvoerige motivering bevatte het vouwblad ook een indrukwekkende lijst van namen. Naast een comité van aanbeveling (32 personen) waren er de oprichters, de leden van het Algemeen Bestuur (29 personen)

Afb. 5. Villa Marialust Apeldoorn.

Gemeentelijke Van Reekum Galerij - Apeldoorn

De Stichting Schone Kunsten rond 1900 heeft in samenwerking met het gemeentebestuur van Apeldoorn in de Gemeentelijke van Reekum Galerij een tentoonstelling ingericht

KUNST 1900

boeken prenten affiches ex-libris

Het gemeentebestuur van Apeldoorn en het bestuur van de Stichting zullen Uw aanwezigheid bij de opening der tentoonstelling op vrijdag 17 maart 1967, des avonds om 7.30 uur zeer op prijs stellen.

De tentoonstelling zal worden ingeleid door Professor Dr. G. W. Ovink, Bijzonder Hoogleraar aan de Gemeente Universiteit van Amsterdam.

(boven) Afb. 6. Uitnodiging opening Van Reekum galerij.
(onder) Afb. 7. Omslag tentoonstelling Van Reekum galerij.

en een dagelijks bestuur van 7 personen. Er bestond verder nog een uit 9 personen bestaande adviescommissie.
Vooruitlopend op de totstandkoming van het museum werd van 18 maart t/m 16 april 1967 een tentoonstelling van boekversieringen, sculpturen en andere vormen van decoratieve en toegepaste kunst in de Gemeentelijke van Reekum Galerij in Apeldoorn georganiseerd.

Exit Apeldoorn en de subsidiekwestie

Tot grote teleurstelling van het toenmalig bestuur kwam in 1968 een mededeling van de gemeente Apeldoorn dat wegens interne moeilijkheden de museumplannen niet tot uitvoering konden komen en dat slechts de toegezegde voorlopige subsidie voor de inventarisatie van kunstwerken kon worden gehandhaafd. Over de subsidie van de gemeente Apeldoorn ontstond een lastige juridische kwestie die uit de doeken is gedaan in stuk nr. 10.347 van de 27e vergadering van het Dagelijks Bestuur op 21 januari 1975. Het stuk is in zijn geheel overgenomen in afb. 8. De gemeente Apeldoorn eiste op grond van de overeenkomst met de SSK medewerking van de Stichting voor terugbetaling aan de Gemeente van een totaal subsidiebedrag van maar liefst *f* 39.139,18.
Daarop werd op 7 december 1975 een brief naar de Gemeente gestuurd waarvan het concept in afb. 9 is opgenomen. (afschrift origineel niet aangetroffen). Aangeboden werd een bedrag van *f* 2.129,87 te betalen (beschikbaar gesteld door de provincie Drenthe) en daarmee de zaak als afgedaan te beschouwen. Op 17 november 1977 kwam de kwestie aan de orde tijdens een rondvraag op een bestuursvergadering en bleek er nog geen antwoord van de Gemeente Apeldoorn te zijn. (afb. 10). Dat antwoord kwam pas in een brief van 8 december 1978

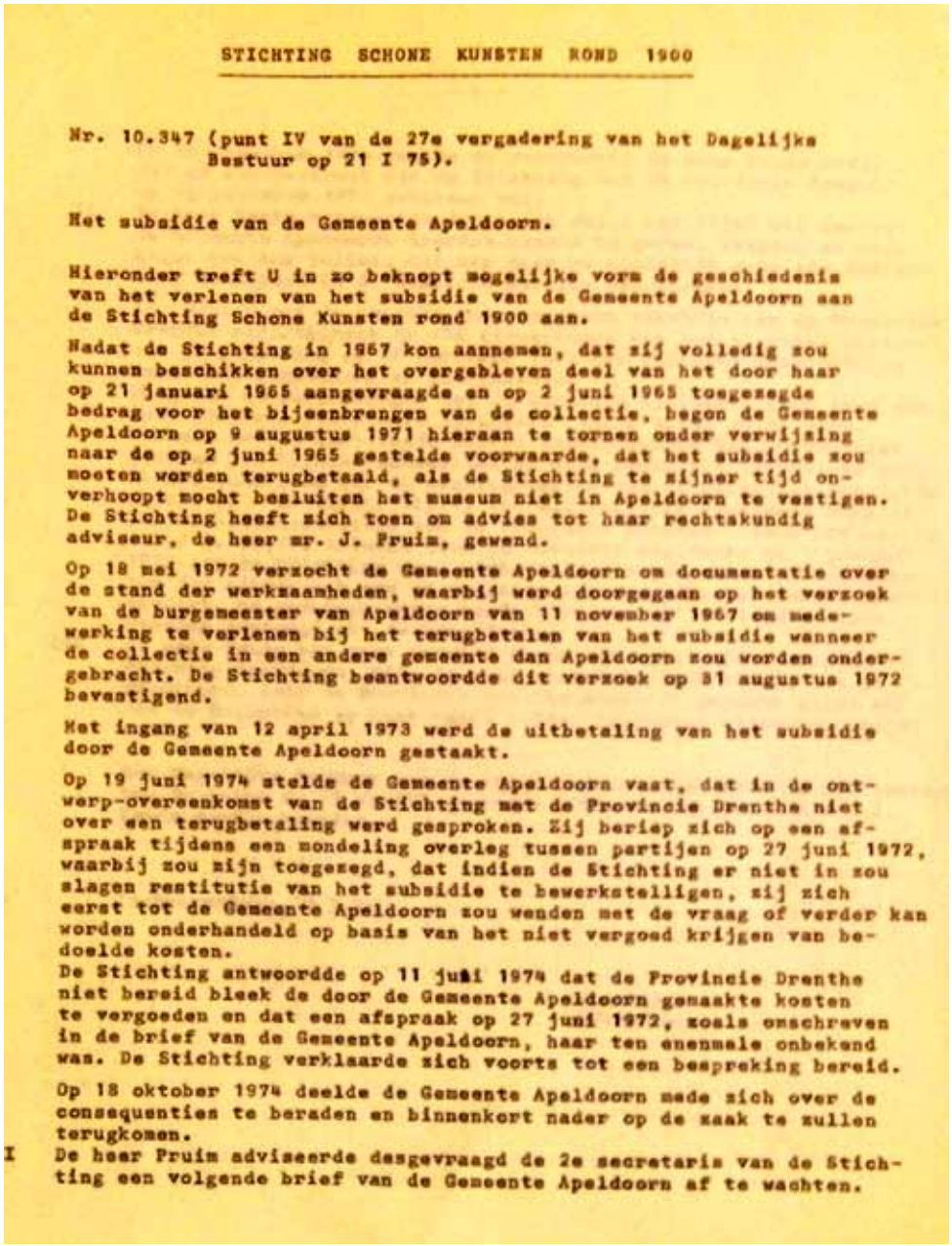

STICHTING SCHONE KUNSTEN ROND 1900

Nr. 10.347 (punt IV van de 27e vergadering van het Dagelijks Bestuur op 21 I 75).

Het subsidie van de Gemeente Apeldoorn.

Hieronder treft U in zo beknopt mogelijke vorm de geschiedenis van het verlenen van het subsidie van de Gemeente Apeldoorn aan de Stichting Schone Kunsten rond 1900 aan.

Nadat de Stichting in 1967 kon aannemen, dat zij volledig zou kunnen beschikken over het overgebleven deel van het door haar op 21 januari 1965 aangevraagde en op 2 juni 1965 toegezegde bedrag voor het bijeenbrengen van de collectie, begon de Gemeente Apeldoorn op 9 augustus 1971 hieraan te tornen onder verwijzing naar de op 2 juni 1965 gestelde voorwaarde, dat het subsidie zou moeten worden terugbetaald, als de Stichting te zijner tijd onverhoopt mocht besluiten het museum niet in Apeldoorn te vestigen. De Stichting heeft zich toen om advies tot haar rechtskundig adviseur, de heer mr. J. Fruim, gewend.

Op 18 mei 1972 verzocht de Gemeente Apeldoorn om documentatie over de stand der werkzaamheden, waarbij werd doorgegaan op het verzoek van de burgemeester van Apeldoorn van 11 november 1967 om medewerking te verlenen bij het terugbetalen van het subsidie wanneer de collectie in een andere gemeente dan Apeldoorn zou worden ondergebracht. De Stichting beantwoordde dit verzoek op 31 augustus 1972 bevestigend.

Met ingang van 12 april 1973 werd de uitbetaling van het subsidie door de Gemeente Apeldoorn gestaakt.

Op 19 juni 1974 stelde de Gemeente Apeldoorn vast, dat in de ontwerp-overeenkomst van de Stichting met de Provincie Drenthe niet over een terugbetaling werd gesproken. Zij beriep zich op een afspraak tijdens een mondeling overleg tussen partijen op 27 juni 1972, waarbij zou zijn toegezegd, dat indien de Stichting er niet in zou slagen restitutie van het subsidie te bewerkstelligen, zij zich eerst tot de Gemeente Apeldoorn zou wenden met de vraag of verder kan worden onderhandeld op basis van het niet vergoed krijgen van bedoelde kosten.
De Stichting antwoordde op 11 juni 1974 dat de Provincie Drenthe niet bereid bleek de door de Gemeente Apeldoorn gemaakte kosten te vergoeden en dat een afspraak op 27 juni 1972, zoals omschreven in de brief van de Gemeente Apeldoorn, haar ten enenmale onbekend was. De Stichting verklaarde zich voorts tot een bespreking bereid.

Op 18 oktober 1974 deelde de Gemeente Apeldoorn mede zich over de consequenties te beraden en binnenkort nader op de zaak te zullen terugkomen.
I De heer Fruim adviseerde desgevraagd de 2e secretaris van de Stichting een volgende brief van de Gemeente Apeldoorn af te wachten.

Afb. 8-1. 1975 subsidie gemeente Apeldoorn (pag 1).
(Voor pagina 2 zie volgende bladzijde).

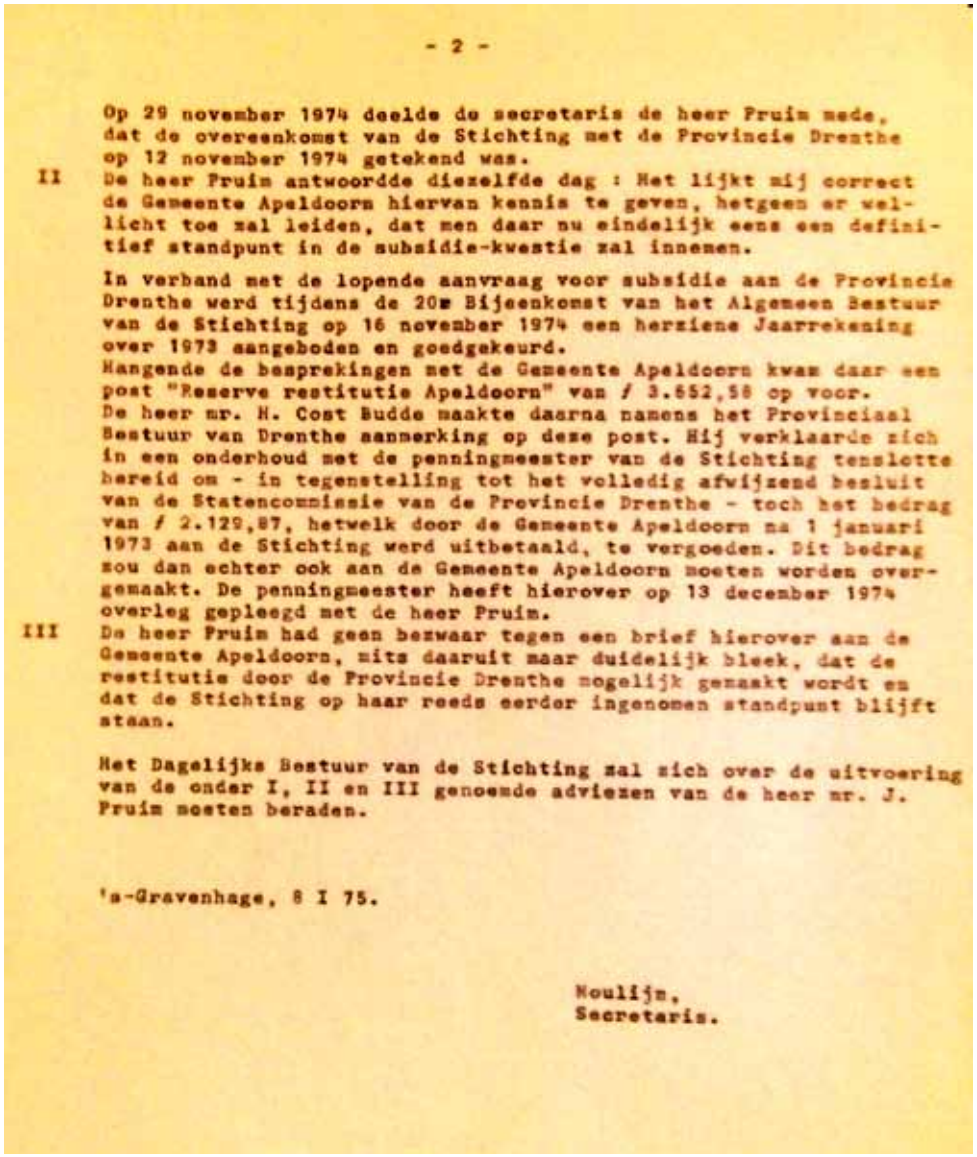

- 2 -

Op 29 november 1974 deelde de secretaris de heer Pruim mede, dat de overeenkomst van de Stichting met de Provincie Drenthe op 12 november 1974 getekend was.

II De heer Pruim antwoordde diezelfde dag : Het lijkt mij correct de Gemeente Apeldoorn hiervan kennis te geven, hetgeen er wellicht toe zal leiden, dat men daar nu eindelijk eens een definitief standpunt in de subsidie-kwestie zal innemen.

In verband met de lopende aanvraag voor subsidie aan de Provincie Drenthe werd tijdens de 20e Bijeenkomst van het Algemeen Bestuur van de Stichting op 16 november 1974 een herziene Jaarrekening over 1973 aangeboden en goedgekeurd.
Hangende de besprekingen met de Gemeente Apeldoorn kwam daar een post "Reserve restitutie Apeldoorn" van ƒ 3.652,58 op voor.
De heer mr. H. Cost Budde maakte daarna namens het Provinciaal Bestuur van Drenthe aanmerking op deze post. Hij verklaarde zich in een onderhoud met de penningmeester van de Stichting tenslotte bereid om - in tegenstelling tot het volledig afwijzend besluit van de Statencommissie van de Provincie Drenthe - toch het bedrag van ƒ 2.129,87, hetwelk door de Gemeente Apeldoorn na 1 januari 1973 aan de Stichting werd uitbetaald, te vergoeden. Dit bedrag zou dan echter ook aan de Gemeente Apeldoorn moeten worden overgemaakt. De penningmeester heeft hierover op 13 december 1974 overleg gepleegd met de heer Pruim.

III De heer Pruim had geen bezwaar tegen een brief hierover aan de Gemeente Apeldoorn, mits daaruit maar duidelijk bleek, dat de restitutie door de Provincie Drenthe mogelijk gemaakt wordt en dat de Stichting op haar reeds eerder ingenomen standpunt blijft staan.

Het Dagelijks Bestuur van de Stichting zal zich over de uitvoering van de onder I, II en III genoemde adviezen van de heer mr. J. Pruim moeten beraden.

's-Gravenhage, 8 I 75.

Noulijn,
Secretaris.

Afb. 8-2. 1975 subsidie gemeente Apeldoorn (pag 2).

(afb. 11) waarmee dus met een betaling van het drie jaar eerder aangeboden bedrag de kwestie eindelijk uit de wereld was.

Tijdelijk onderkomen in Den Haag en aanwas collectie

Op 1 mei 1971 werden met hulp van het Rijk twee zalen en de voormalige kapel in het Rijksmuseum de Gevangenpoort ter beschikking gesteld. Het kantoor kwam op de eerste verdieping en

CONCEPT

Aan het College van Burgemeester en Wethouders van de gemeente Apeldoorn.

Edelachtbare Heren,

Inzake: subsidie Stichting Schone Kunsten rond 1900.

Onder verwijzing naar en in aansluiting op de correspondentie, welke in het verleden over bovenvermelde aangelegenheid tussen Uw College en het bestuur van onze stichting is gewisseld, berichten wij U thans dat tussen onze stichting en het Provinciaal Bestuur van Drenthe inmiddels een overeenkomst tot stand is gekomen en dat het Provinciaal Bestuur zich onlangs alsnog jegens ons bereid heeft verklaard, ook deel van het door Uw gemeente aan onze stichting verleende subsidie voor zijn rekening te nemen, en wel het bedrag van ƒ 2.129,87, dat wij van U hebben ontvangen over het jaar 1973.

Daarna zullen wij vernemen, op welke wijze U het juistgenoemde bedrag wenst te ontvangen.

Voor de goede orde herhalen wij, dat wij hebben voldaan aan de enige verplichting, die wij jegens de gemeente Apeldoorn hadden en die in ons schrijven van 15 augustus 1972 aldus is omschreven, "dat onze Stichting, bij eventuele vestiging in een andere gemeente dan Apeldoorn, haar medewerking zal verlenen om restitutie van het door de Gemeente gefaveriseerde bedrag te bewerkstelligen."

Gesteld het voorgenoemde bedrag van ƒ 2.129,87 aan U zal zijn voldaan bestaat er dezerzijds geen enkele vordering meer van Uw gemeente op onze stichting.

Met de meeste hoogachting,
Uw dienstwillige,

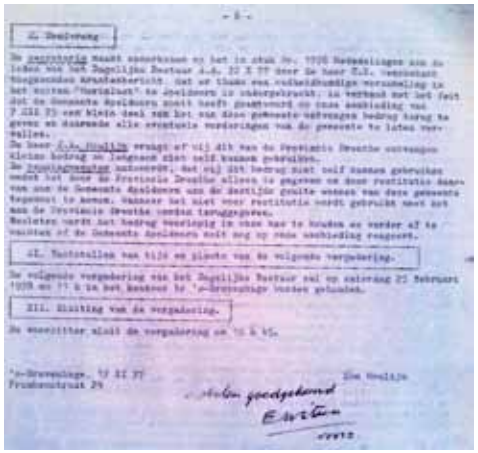

- 2 -

II. Opening

De secretaris maakt mededeling op het in stuk No. 1976 bedoelde adres aan de leden van het Dagelijks Bestuur d.d. 22 X 77 door de heer Z.L. verzonden "Hongarodam Apeldoorn" te Apeldoorn is ondergebracht. In verband met het feit dat de Gemeente Apeldoorn nooit heeft geantwoord op onze aanbieding van ƒ 2.129,87 van klein deel van het aan deze gemeente verleende bedrag terug te geven en daarmede alle eventuele verdere vordering van de gemeente te laten vervallen.

De heer J.A. Noulijn vraagt of wij dit van de Provincie Drenthe ontvangen klein bedrag en langzaam eten zelf kunnen gebruiken.

De Penningmeester antwoordt, dat wij dit bedrag niet zelf kunnen gebruiken omdat het door de Provincie Drenthe alleen is gegeven om deze restitutie daarvan aan de Gemeente Apeldoorn aan de dezerzijds gestelde eisen van deze gemeente tegemoet te komen. Wanneer het niet voor restitutie wordt gebruikt moet het aan de Provincie Drenthe worden teruggegeven.

Besloten wordt het bedrag vooralsnog in onze kas te houden en verder af te wachten of de Gemeente Apeldoorn nog op onze aansprakelijkheid reageert.

III. Vaststellen van tijd en plaats van de volgende vergadering.

De volgende vergadering van het Dagelijks Bestuur zal op vrijdag 23 februari 1978 om 11 u in het Rembrandthuis worden gehouden.

IV. Sluiting van de vergadering.

De secretaris sluit de vergadering om 12 u 45.

's-Gravenhage, 17 XI 77
Frankenstraat 29

Eva Noulijn

Akkoord goedgekeurd
E. Noulijn
secr.

(links) Afb. 9. 1975 Conceptbrief subsidie gemeente Apeldoorn.
(boven) Afb. 10. Gedeelte uit de rondvraag 17-11-1977 over de subsidie Apeldoorn.
(onder) Afb. 11. Brief gemeente Apeldoorn ter afhandeling van de subsidiekwestie.

de inmiddels verzamelde kunstwerken werden op de benedenverdieping opgeslagen. Familieleden en verzamelaars werden aangespoord om meer bezittingen te schenken. Enkele bestuursleden van de SSK hebben talloze bezoeken afgelegd aan bezitters van werk om op het belang van de gestaag groeiende collectie te wijzen. Vooral Leentje Wegerif-van der Zwart, weduwe van de vermaarde architect Henk Wegerif (1888-1963), werd uiterst actief; één keer sprak zij zelf met een knipoog van 'hongertochten'!

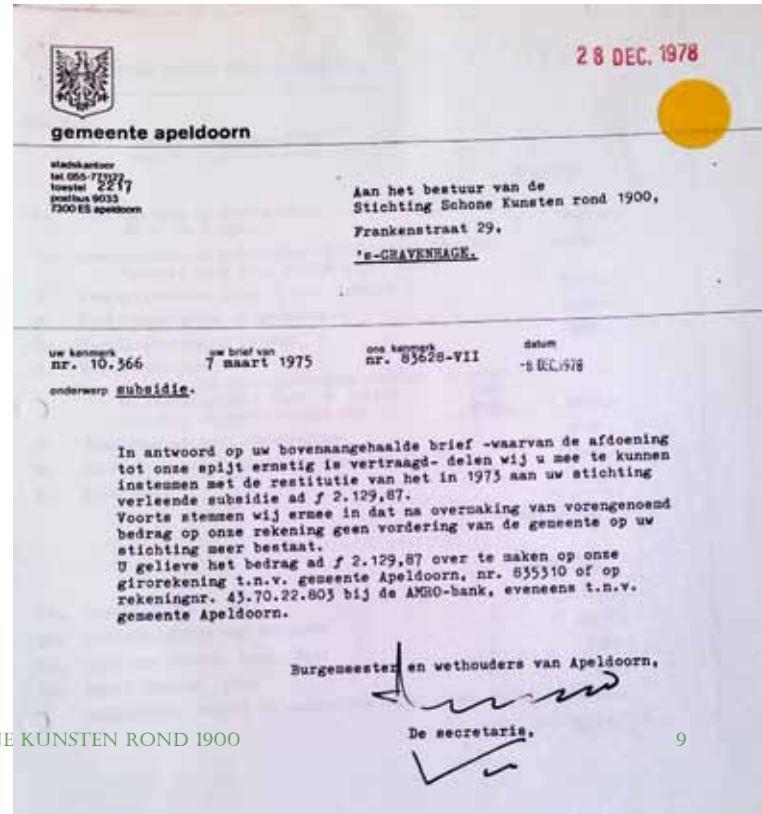

28 DEC. 1978

gemeente apeldoorn

stadhuisplein
tel 055-71777
toestel 2217
postbus 9033
7300 ES apeldoorn

Aan het bestuur van de
Stichting Schone Kunsten rond 1900,
Frankenstraat 29,
's-GRAVENHAGE.

uw kenmerk nr. 10.366 | uw brief van 7 maart 1975 | ons kenmerk nr. 83628-VII | datum -8 DEC.1978

onderwerp subsidie.

In antwoord op uw bovenaangehaalde brief -waarvan de afdoening tot onze spijt ernstig is vertraagd- delen wij u mee te kunnen instemmen met de restitutie van het in 1973 aan uw stichting verleende subsidie ad ƒ 2.129,87.
Voorts stemmen wij ermee in dat na overmaking van vorengenoemd bedrag op onze rekening geen vordering van de gemeente op uw stichting meer bestaat.
U gelieve het bedrag ad ƒ 2.129,87 over te maken op onze girorekening t.n.v. gemeente Apeldoorn, nr. 855510 of op rekeningnr. 43.70.22.803 bij de AMRO-bank, eveneens t.n.v. gemeente Apeldoorn.

Burgemeester en wethouders van Apeldoorn,

De secretaris.

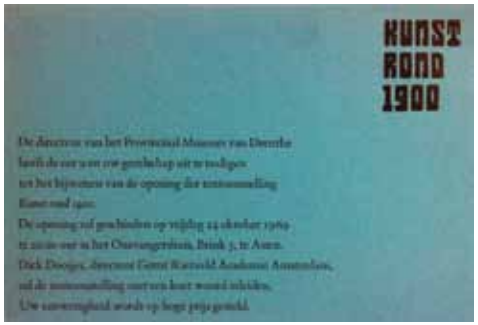

(boven) Afb. 12. Inlegkaartje uitnodiging 1969.
(onder) Afb. 13. Omslag uitnodiging,
(rechts) Afb. 14. Binnenzijde uitnodiging.

Op 10 februari 1976 zegde het Rijk de huur van de ruimten in "De Gevangenpoort" gedeeltelijk - en op 3 april van dat jaar geheel - op. Het kantoor van de Stichting verhuisde van "De Gevangenpoort" naar een ander gebouw van het Rijk aan de Laan van Meerdervoort 80 in Den Haag.

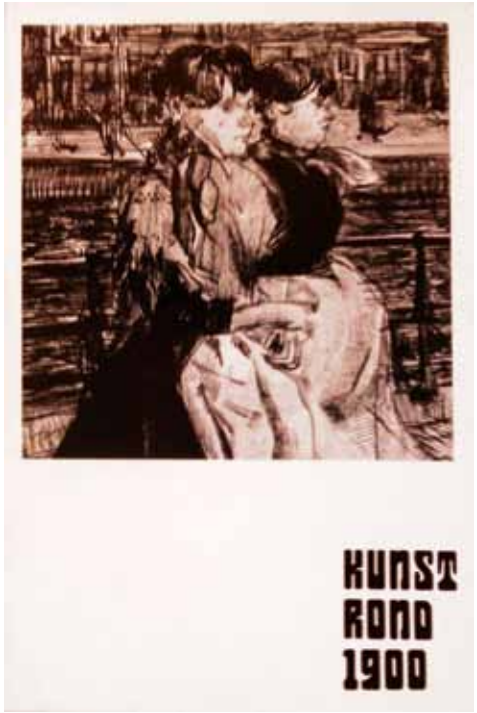

Drents Museum Assen

Na de teleurstellende afwijzing van de gemeente Apeldoorn als vestigingsplaats voor een museum werd uiteraard omgezien naar een andere geschikte vestigingsplek. Het landgoed Beeckestijn bij Velsen maar ook de Villa Rams Woerthe te Steenwijk (waar nu de Hildo Krop Collectie is ondergebracht) kwamen in beeld, echter zonder resultaat. Bij gerucht had men vernomen dat het oude provinciehuis aan de Brink in Assen leeg zou komen te staan. Aanvankelijk was men daar bij de SSK niet enthousiast voor. "Naar Assen? Dat is alleen maar goed voor de TT, daar zou ik nooit kunstwerken aan geven", was het commentaar van een prominent bestuurslid. Eerder waren er echter al contacten geweest met het Provinciaal Museum in Assen: van 25 oktober - 15 november 1969 werd daar een tentoonstelling van alle genres van beeldende kunst georganiseerd met een keuze uit tot dan toe verzameld werk van de SSK.

Op 12 november 1974 sloot de SSK een overeenkomst met het Provinciaal Bestuur voor het onderbrengen van de tot dan toe verzamelde kunstwerken in het toenmalige Provinciaal Museum van Drenthe in Assen. De provincie subsidieerde voortaan de SSK. Voor het opnemen van de verzameling moest het voormalige Provinciehuis aan de Brink echter worden verbouwd. In januari 1977 werd de collectie (twee verhuiswagens met meer dan 1000 kunstvoorwerpen) vanuit De Gevangenpoort overgebracht naar het museum in Assen. In de periode 1977 t/m 1983 werden in afwachting van de verbouwing enkele kunstwerken in het Provinciaal Museum tentoongesteld.

Twijfels bij de provincie Drenthe

In het SSK-jaarverslag 1978 is de volgende passage te lezen die de moeite waard is om letterlijk te worden geciteerd:

> In afwachting van een bericht, dat de voor de Stichtingscollectie bestemde zalen van het Provinciaal Museum zover gereed waren, dat met het inrichten daarvan voor tentoonstellingen zou kunnen worden begonnen, werd de Stichting opgeschrikt door een mededeling, dat het Provinciaal Bestuur overwoog deze zalen, na de op het nieuwe Provinciehuis gepleegde overval, uit veiligheidsoverwegingen tijdelijk in gebruik te nemen voor de afdeling Paspoorten en Rijbewijzen van de Provinciale Griffie.
>
> Deze dreiging, waarvan de tenuitvoerlegging trouwens in strijd zou zijn geweest met de overeenkomst van de Stichting met de Provincie, kon gelukkig worden afgewend.

Afb. 15. Uit het jaarverslag 1978 van de SSK.

In 1978 was nog steeds geen ruimte voor de SSK in het museum gereedgemaakt. Er dreigde zelfs dat de voor de SSK bestemde zalen een andere functie zouden krijgen. Het bestuur begon zich steeds meer zorgen te maken over de nakoming van de overeenkomst en drong bij de provincie aan op de aanstelling van een kunsthistoricus die na gebleken geschiktheid tot Conservator voor de Afdeling Schone Kunsten rond 1900 zou kunnen worden aangesteld.
In een brief van 13 juli 1978 reageerde het Provinciaal Bestuur met de mededeling dat men eerst wenste te komen tot het formuleren van een beleidsvisie ten aanzien van het museum en dat men een ambtelijke werkgroep had ingesteld die een advies voor het Provinciaal Bestuur zou gaan opstellen. Het dagelijks bestuur van de SSK reageerde daarop in een uitvoerige brief van 23 augustus 1978 waarin in niet mis te verstane bewoordingen de teleurstelling over deze gang van zaken werd uitgesproken en er nogmaals voor werd gepleit om een kunsthistoricus aan te trekken. Dit pleidooi werd niet gehonoreerd en eind 1978, begin 1979 verscheen het rapport van de ambtelijke werkgroep, de nota Spiegelen-

berg. Dat rapport was niet bepaald positief, hetgeen het beste kan worden geïllustreerd met de passage over de kwaliteit van de collectie:

De kwaliteit van de collectie

In bijlage 2 vindt u een summier overzicht van de belangrijkste stromingen in de kunstgeschiedenis rond 1900. Het overzicht heeft niet de pretentie volledig te zijn, maar geeft wel een idee van wat er te verwachten zou zijn als men een collectie kunst uit die periode krijgt aangeboden. Voor zover afdeling in het provinciaal museum heeft kunnen nagaan, voldoet deze collectie geheel niet aan de verwachting. Kunstenaars, wier namen in bijgevoegde indicatieve lijst van kunstenaars (bijlage 1) zijn onderstreept, zijn weliswaar in de collectie van de S.S.K. vertegenwoordigd, maar vaak met onbelangrijk of veel te weinig materiaal in verhouding tot de importantie van hun werk.
Enkele voorbeelden (afdeling wil hier niet te diep op de kunsthistorische materie ingaan) mogen dit illustreren;

H.P. Berlage:	o.a. één schemerlamp (toegeschoven) en één bureautje; er hadden zeker meerdere meubels aanwezig moeten zijn.
Th. A.C. Colenbrander:	slechts één vaas.
G.W. Dijsselhof:	verschillende schilderijen met aquariumvoorstellingen, in plaats van bijvoorbeeld zijn vroegere batiks.
Dick Ket (niet op de lijst):	acht facsimile's (!).
Piet Mondriaan:	niets, een toegezegd schilderij bleek van een familielid (ook Piet) te zijn.
W. Penaat:	niets; de meubels die de P.T.T. had, zijn aan het Stedelijk Museum in Amsterdam geschonken.
S.H. de Roos:	enig typografisch werk mag toch aanwezig geacht worden.
J. Thorn Prikker:	niets; de stichting gaat er van uit dat werk van hem nog aangekocht kan worden (zie hierna).
Jan Toorop:	met twee etsen, 1 litho en 1 tekening te zwak vertegenwoordigd.
Floris Verster:	aanwezig zijn enige kleurenreprodukties die als prenten zijn gecatalogiseerd.

Hierbij dient nog vermeld te worden de correspondentie tussen de stichting en zoons van Ferdinand Hart Nibbing, waarin de laatsten iedere toezegging weigeren omdat:
1) het werk van hun vader van veel te hoog peil is voor het niveau van de stichting
2) het provinciaal museum in Assen te ver van het westen verwijderd is, zodat hun schilderijen te weinig belangstelling krijgen.

(boven) Afb. 16. Citaat uit de nota Spiegelenberg.
(rechts) Afb. 17. Kritiek op museumbeleid Drentse en Asser Courant van 24-1-1980.

De politiek en daarmee ook de pers kregen ook lucht van de zaak, getuige het bericht in de Asser Courant van donderdag 24 januari 1980. Daarin wordt verslag gedaan van een vergadering van de Statencommissie van Cultuur en termen gebezigd als "Fiasco", "SSK = Stichting Schone Kat (in de zak)", "Koekoeksjong".

De SSK werd echter bijgevallen door de toenmalige directeur van het Provinciaal Museum Assen, Corneille F. Janssen, die een pleitnota voor de commissie van advies schreef, J.J. Th.

16 FEB. 1980

Leo M.

Asser Courant
DONDERDAG 24 JANUARI 1980

Kritiek op museumbeleid

‚Samenwerking met Stichting Schone Kunsten te lichtvaardig'

Van een onzer verslaggevers

ASSEN – Harde kritiek is er gisteren geuit op het Drents Museum in Assen. Ze kwam van de statencommissie voor cultuur. Die kritiek gold onder meer het fiasco dat dreigt voor de samenwerking van het museum (de provincie) en de Stichting Schone Kunsten rond 1900 (SSK) en het tot nu toe vrijwel ontbreken van een gericht beleid van het museum.

★ S. Vuyk: Stichting Schone Kat (in de zak).

★ Gedeputeerde Prenger: ...aanpassen of punt erachter...

De discussie tussen GS, statenleden en museumdirectie ontstond naar aanleiding van de ontwerpbeleidsnota over het Drents Museum „De toekomst van het verleden".
„Het heeft in het verleden ontbroken aan zorgvuldigheid en dat is essentieel voor het functioneren van een museum. We worden nu met de last van het verleden geconfronteerd", zo liet de socialist S. Vuyk zich uit. Hij vertaalde de letters SSK in „Stichting Schone Kat" (in de zak) en meende in de concept-nota een aankondiging van het faillissement van de SSK te bespeuren. Hij betreurde die conclusie.

Belasting

De heer S. Vuyk zei dat de Drentse Staten aanvankelijk in mei 1975 zelf hebben gefaald door een beslissing te nemen over een contract met de stichting terwijl men onvoldoende inzicht en overzicht had. „Ook Gedeputeerde Staten en deskundigen hebben steken laten vallen", beschuldigde de heer Vuyk. „De Stichting Schone Kunsten is een belasting en geen verrijking voor het museum. We moeten er een punt achter zetten. Elke verdere cent eraan besteed, is weggegooid geld", aldus de socialist.

Contract

De stichting is in 1964 ontstaan op initiatief van een aantal nakomelingen van Nederlandse kunstenaars uit de tijd rond 1900. Zij wilden voorkomen dat het werk van die kunstenaars verloren zou gaan, maar hadden problemen met het onderbrengen in een museum. In Assen vond men die plaats uiteindelijk. Door middel van een contract verplichtte de provincie zich onder meer tot het houden van tentoonstellingen van die werken en gebruiksvoorwerpen.

Koekoeksjong

Dat contract had mevrouw M. Portalus-Brandt van D'66 „met stijgende verbazing" gelezen. „Met de PvdA kwam altijd de opmerking dat er meer zaal en stichtingsgeld moet worden. Zij noemde de SSK een „koekoeksjong". „We hebben het eerst geïnventariseerd en nu weten we er geen raad mee".

Ook mevrouw M.H. Hollema-Eikenberg (VVD) constateerde dat men nu bestraft wordt voor onzorgvuldig beslissen. Zij vroeg GS met voorstellen te komen en de financiële consequenties duidelijk te maken. Zij weet nog niet direct de SSK uit het Drents museum. Dat deed ook GPV'er L. Feijen niet, maar hij had wel de nodige bemerkingen over het geheel. CDA'er J.J. Stavast wilde zijn oordeel laten afhangen van de verdere beslissingen en uitwerkingen van de doelstellingen van het museum. „Dat zal dan wellicht ook consequenties hebben voor de SSK", aldus de heer Stavast.

Gedeputeerde H.J. Prenger zei dat naleving van het contract met de SSK tot de onmogelijkheden behoorde. „Of het moet aangepast worden of we zetten er inderdaad een punt achter".

'Schone Kunsten grote miskoop?'

(Van een onzer verslaggevers)

De Staten van Drenthe hebben in 1974 een miskoop gedaan door de Stichting Schone Kunsten (SSK) naar het Provinciaal Drents Museum in Assen te halen. Daarover waren gisteren, met uitzondering van de VVD, alle fracties het in een commissievergadering roerend eens.

De Stichting Schone Kunsten rond 1900 ontstond in 1964 en is een initiatief van een aantal nakomelingen van Nederlandse kunstenaars die rond 1900 leefden. Zij willen voorkomen dat het werk verspreid wordt of verloren gaat. Voor het nageslacht wilden ze daarom alle kunstvoorwerpen uit die tijd, maar ook schetsboeken, dagboeken, brieven en ateliermateriaal bewaren in een permanente expositie.

De Drentse Staten besloten in 1974 dat deze Stichting onderdak kon krijgen in het Drents Museum en een beroep op de mankracht en financiën mocht doen. Maar over die laatste twee punten zijn nooit harde afspraken gemaakt, terwijl „een niet onbelangrijk deel van het museum voor de SSK moest worden ingeruimd."

In de nota „De toekomst van het verleden" over het Drents Museum werd al geconcludeerd, dat het merendeel van de collecties „fragmentarisch is, zodat per kunstenaar nauwelijks een representatief beeld ontstaat." In totaal zijn er 109 schilderijen verzameld. Daarvan zijn 48 niet te exposeren, omdat ze gerestaureerd moeten worden. De afgelopen twee jaar kostte de SSK de provincie al f 50.000,-, terwijl de stichting ook geld wil zien voor het aanstellen van een kunsthistoricus. Het gaat hier om een bedrag van f 64.000,-.

„Elke Drentse cent voor de SSK is weggegooid geld," vindt de socialist S. Vuyck. Hij meent dat de SSK „eerder een belasting dan een verrijking voor het museum is" en wil er een punt achter zetten. Mevrouw M. Porsius-Brandt vindt dat er zo snel mogelijk een streep moet door het contract met de SSK.

Mevrouw M. Hollema-Eikenberg wil, evenals trouwens de meeste andere Statenleden, weten welke financiële consequenties er verbonden zijn aan het verbreken van het contract met de SSK. Pas als dat op een rijtje is gezet, zal haar fractie een definitief standpunt innemen.

Gedeputeerde H.J. Prenger zegde de Statenleden toe dat hij contractbreuk binnen het college van Gedeputeerde Staten aan de orde zal stellen. Maar hij wees er op dat het contract ook kan worden aangepast, zodat de financiële consequenties voor de provincie wat draaglijker worden.

Afb. 18. Schone Kunsten Grote Miskoop? NvhN 24-1-1980.

Sillevis, conservator Moderne Kunst Gemeentemuseum den Haag en Sierk Schröder, hoogleraar Vrije Schilderkunst. Gedrieën maakten zij deel uit van de Commissie van Advies van de SSK en zij verzetten zich fel tegen de nota Spiegelenberg.

De periode 1981 tot 2014

Afb. 19. Jan Jaap Heij en Mieke van der Wal en het boek Vernieuwing en Bezinning.

Uiteindelijk leidde een en ander er toe dat er een herziening van de overeenkomst SSK – Provincie kwam en … dat er eindelijk een historicus bij het museum werd aangesteld. Jan Jaap Heij, tot dan werkzaam als wetenschappelijk medewerker in Groningen aan de Rijksuniversiteit, kwam op 1 november 1981 als conservator in dienst van het museum. Dat bleef hij tot het jaar waarin hij met de VUT is gegaan: 1 januari 2010. Eerst werkte Heij alleen, vanaf het jaar 1983 werd hij terzijde gestaan door Mechteld de Bois, die ook als conservator werd aangetrokken. Voor het beschrijven van de collectie werd zijn echtgenote en kunsthistorica Mieke van der Wal vanaf maart 1984 in dienst genomen, naderhand bijgestaan door Roberta Hilbrandie. Zij namen de taak over van Leentje Wegerif-van der Zwart, die dit werk in Den Haag tot dan had georganiseerd met hulp van werkstudenten. Aanvankelijk waren Mieke en Roberta in dienst van de SSK (maar feitelijk betaald uit subsidie van de Provincie) en sinds 1 juli 2007 verrichtten zij dit werk in dienst van het Drents Museum. Vorig jaar is Roberta met pensioen gegaan, Mieke van der Wal werkt nog steeds aan het beschrijven van de collectie.
Tijdens hun langdurige dienstverbanden als conservatoren hebben Jan Jaap Heij en Mechteld de Bois veel tentoonstellingen in het Drents Museum tot stand gebracht waarvan bijgaande tabel (op pagina's 16 t/m 19) een gecondenseerd overzicht geeft.

Het Drents Museum heeft de collectie zorgvuldig beschreven en ontsloten; de Kunst 1885-1935 is benoemd tot een van de drie specifieke aandachtsgebieden. Ook kwam er provinciaal geld voor aankopen beschikbaar en was het af en toe mogelijk om extern subsidie te krijgen zodat de collectie na 1983 enorm kon worden uitgebreid. Niet onvermeld mag blijven de krachtige ondersteuning van Gerrit Horstmann, van 1982 tot 2001 directeur van het Drents Museum als opvolger van Corneille Jansen. Mede door zijn steun aan de goede zaak omvat de collectie van het museum nu ruim 40.000 objecten, waarvan de SSK-collectie ruim de helft uitmaakt. Het museum heeft in samenwerking met Uitgeverij Waanders (nu Wbooks) een groot aantal fraaie monografieën c.q. catalogi uitgegeven. Het in 2004 uitgegeven boek "Vernieuwing & Bezinning. Nederlandse beeldende kunst en kunstnijverheid [1885-1935]" ter gelegenheid van het 40 jarig bestaan van de SSK was een hoogtepunt. Dit boek is inmiddels digitaal te raadplegen via de website van de VVNK en nog steeds, inmiddels voor een vriendenprijs, verkrijgbaar in de museumwinkel van het Drents Museum.

In 2008 – 25 jaar na de formele overdracht van de collectie in eigendom aan de Provincie – is het eigendom weer overgegaan naar de Stichting, waarbij aan het Drents Museum de

(wordt vervolgd op pagina 18)

Tentoonstellingen van het Drents Museum sinds 1983 over beeldende kunst en kunstnijverheid uit de periode 1880-1940

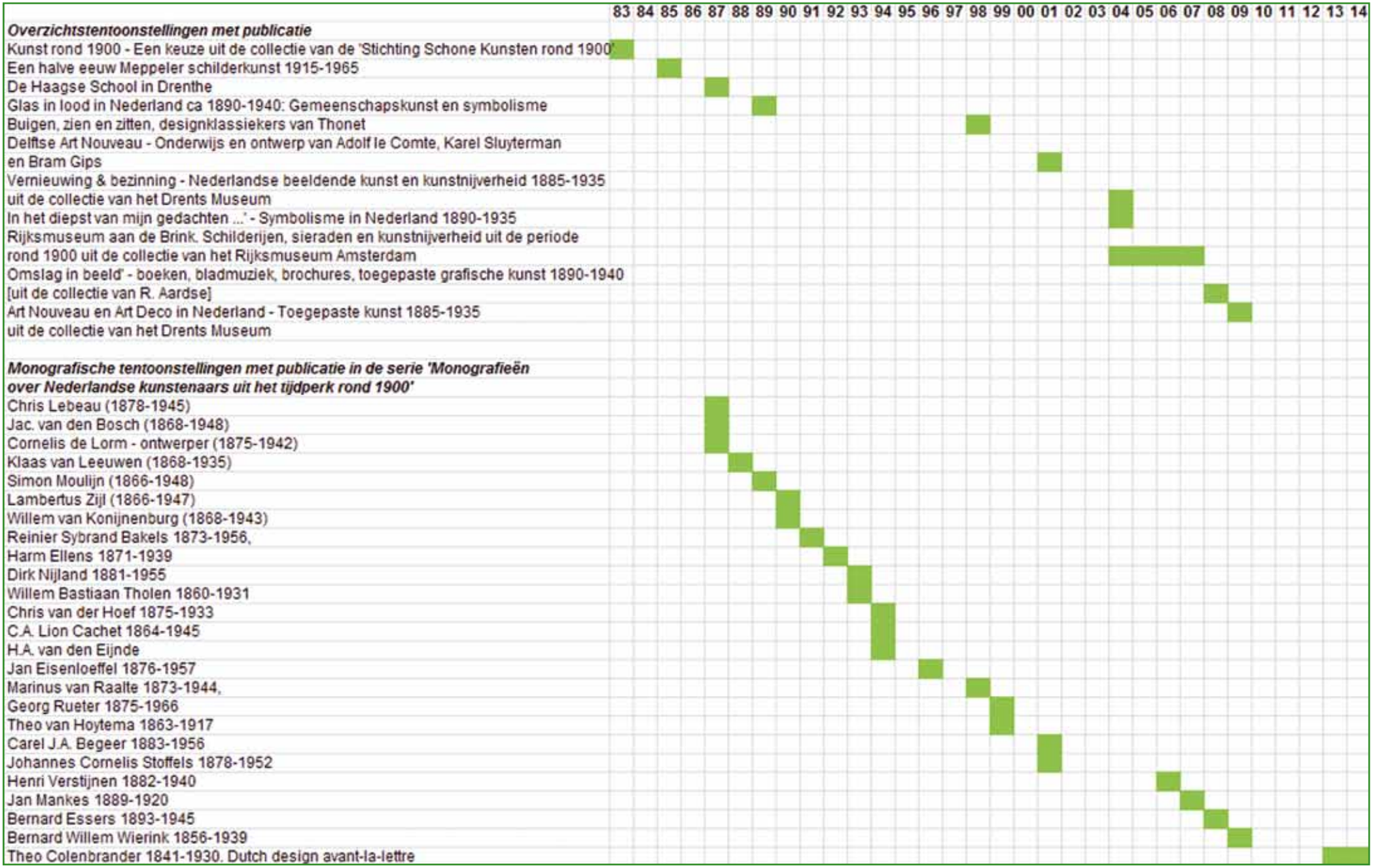

Tentoonstellingen van het Drents Museum sinds 1983 over beeldende kunst en kunstnijverheid uit de periode 1880-1940 (vervolg)

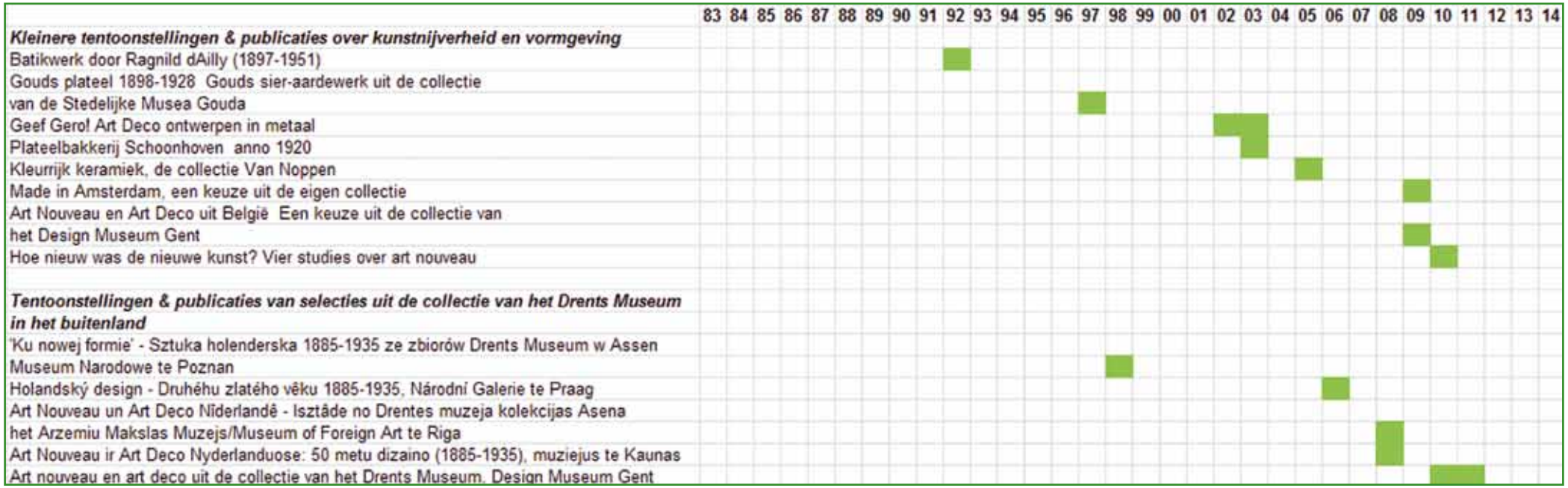

collectie in permanente bruikleen is gegeven. De zorg voor de collectie was bij Jan Jaap Heij en Mechteld de Bois in zeer goede handen en hun opvolgster Willemijn Lindenhovius blijkt eveneens groot enthousiasme voor deze kunstperiode aan de dag te leggen.
De betekenis van de Stichting is wel gaandeweg kleiner geworden. De belangstelling voor de kunst uit de periode 1880-1940 is inmiddels sterk gegroeid, de marktprijzen van objecten zijn over een breed front fors gestegen, de 'strooptochten' zijn zinloos geworden. Het bevorderen van de interesse voor deze kunst werd in 1998 overgenomen door de Vereniging Vrienden Nieuwe Kunst 1900, voortgekomen uit de Stichtingsraad (destijds 170 leden), een juridisch monstrum om de onmogelijkheid lid te zijn van een stichting te omzeilen. De SSK als juridisch eigenaar richt zich de komende jaren op ondersteuning van het beheer van de collectie en het museumbeleid rondom restauratie, conservering en presentatie. De kring van Vrienden (zie www.vvnk.nl) maakt een bloeiperiode door en telt nu ruim 400 leden.

De Stichting Lambertus Zijl

In dit overzicht van de geschiedenis van de SSK mag de stichting Lambertus Zijl niet ontbreken. Deze stichting is op 10 december 1976 officieel bij notariële acte opgericht. De oprichtingsstatuten vermelden als doel: "de Stichting Schone Kunsten financieel in staat te stellen haar kunstcollectie uit te breiden, in goede staat te brengen en te houden en publicaties te doen verschijnen die van belang zijn voor die stichting in het algemeen." Aanleiding voor de oprichting was een legaat van een familielid van de beeldhouwer Lambertus Zijl. De motivering voor een aparte stichting is gegeven in het volgende letterlijke citaat:

> **Een aparte stichting werd gewenst geacht om te voorkomen dat de Provincie Drenthe de middelen van de stichting Zijl in mindering zou brengen op het provinciaal subsidie.**

Uiteraard kon niet worden voorkomen dat het bestaan van de Stichting Lambertus Zijl bekend werd bij de provincie en er is ook een discussie opgelaaid tussen het dagelijks bestuur van de Stichting Schone Kunsten en de provincie die uiteindelijk resulteerde in het buiten beschouwing laten van de financiën van de Stichting Lambertus Zijl bij het toekennen van provinciale subsidie aan de SSK.
Bij de oprichting van de stichting Lambertus Zijl bedroeg het vermogen ongeveer *ƒ* 55.000,- In 1989 was dat aangegroeid tot ongeveer *ƒ* 160.000,- De aangroei kwam door beleggingen en andere legaten. Dankzij het nu nog steeds aanwezige kapitaal van de Stichting Lambertus Zijl kon in 2011 en 2013 een bijdrage van in totaal € 150.000,- aan de inrichting van de Drostenvleugel van het Drents Museum worden verstrekt. In deze vleugel is beneden de permanente expositie van kunst rond 1900 en zijn in de bovenzalen de wisseltentoonstellingen te bewonderen. Het bestuur van de stichting Lambertus Zijl wordt

Afb. 20. Diny en Frits Lescrauwaet in 1984 in de Lambertus Zijlkamer van het Drents Museum.

gevormd uit het bestuur van de SSK aangevuld door een gedelegeerde uit de kringen van de familie van Lambertus Zijl. Sinds 28 april 1979 is dit onafgebroken mevrouw Diny Lescrauwaet geweest, die in bijgaande foto uit 1989 samen met haar echtgenoot Frits Lescrauwaet in de toenmalige semi-permanente "Lambertus Zijlkamer" van het Drents Museum voor de kast met werk van de beeldhouwer Lambertus Zijl staat.

Tot slot

Overzien we de lange periode van 50 jaar vanaf 1964 tot 2014, dan is het duidelijk aan de vasthoudendheid, de betrokkenheid en het doorzettingsvermogen van de vele betrokkenen bij de Stichting Schone Kunsten Rond 1900 te danken, dat er uiteindelijk een unieke en mooie collectie in het museum in Assen tot stand is gekomen. Maar zeker ook – en allerminst in de laatste plaats – is het ook te danken aan de inzet van het Drents Museum, dat veel geld en menskracht heeft gestoken in beheer (restauratie en depot), aanvulling en tentoonstellingen. Het besef is er nu en wordt onderstreept door de vele interessante tentoonstellingen en de verzorgde monografiën die in de periode na 1983 werden gerealiseerd. Het SSK-bestuur spreekt de hoop uit en is er van overtuigd dat dit beleid door het Drents Museum in de toekomst zal worden voortgezet en uitgebouwd.

LEDEN VAN HET DAGELIJKS BESTUUR VAN DE STICHTING SCHONE KUNSTEN ROND 1900 IN DE PERIODE 1964 – 2014

Opgedoken is onderstaande foto uit 1995 van een SSK-bezoek aan Trouwzaal der Eerste Klasse, nu voormalig Stadhuis Amsterdam (1926), met glas-in-lood en muurschilderingen

Op de foto zittend:

- *Joost F. Kits Nieuwenkamp (overleden 2006), destijds voorzitter SSK.*

Staand van links naar rechts:

- *Henk van Dijk, penningmeester SSK (1998-2001).*
- *Leentje Wegerif-van der Zwart (overleden 1997, bestuurslid 1984-1987; weduwe van de architect A.H. (Henk) Wegerif, 1888-1963).*
- *?*
- *Pieter Singelenberg (overleden 2007; gepromoveerd op Berlage; enige tijd voorzitter SSK).*
- *Martin Oosterkamp (overleden; lange tijd secretaris, 1985-1996).*
- *J.A. (Hans) Moulijn (overleden 2009; penningmeester SSK 1990-2000; zoon van Hans Moulijn, één van de oprichters SSK).*
- *Freya Ingrid Steffelaar-Moulijn (bestuurslid 1992-1996; dochter van bestuurslid Eco Moulijn, broer van Hans sr.).*
- *Dé Reijne (kleinzoon van Chris Lebeau).*
- *Jan Jaap Heij (conservator Drents Museum).*
- *Mr. Nico Drost (bestuurslid 1977-1986).*
- *De heer J.A. Alma (bestuurslid in 1984).*

van Chris Lebeau. Er is gezocht naar meer fotomateriaal, maar helaas bleek dat niet aanwezig of voorhanden te zijn in de archieven die in de korte beschikbare periode en met de inzetbare menskracht konden worden geraadpleegd. Wie weet zorgt deze jubileumbijlage er voor dat er alsnog een stroom fotomateriaal beschikbaar komt!

In onderstaand overzicht is getracht een zo goed mogelijk beeld te presenteren van alle leden die in 50 jaar het Dagelijks Bestuur van de Stichting hebben gevormd en hun zittingsperiode.

Leden dagelijksbestuur SSK in de periode 1964-2014

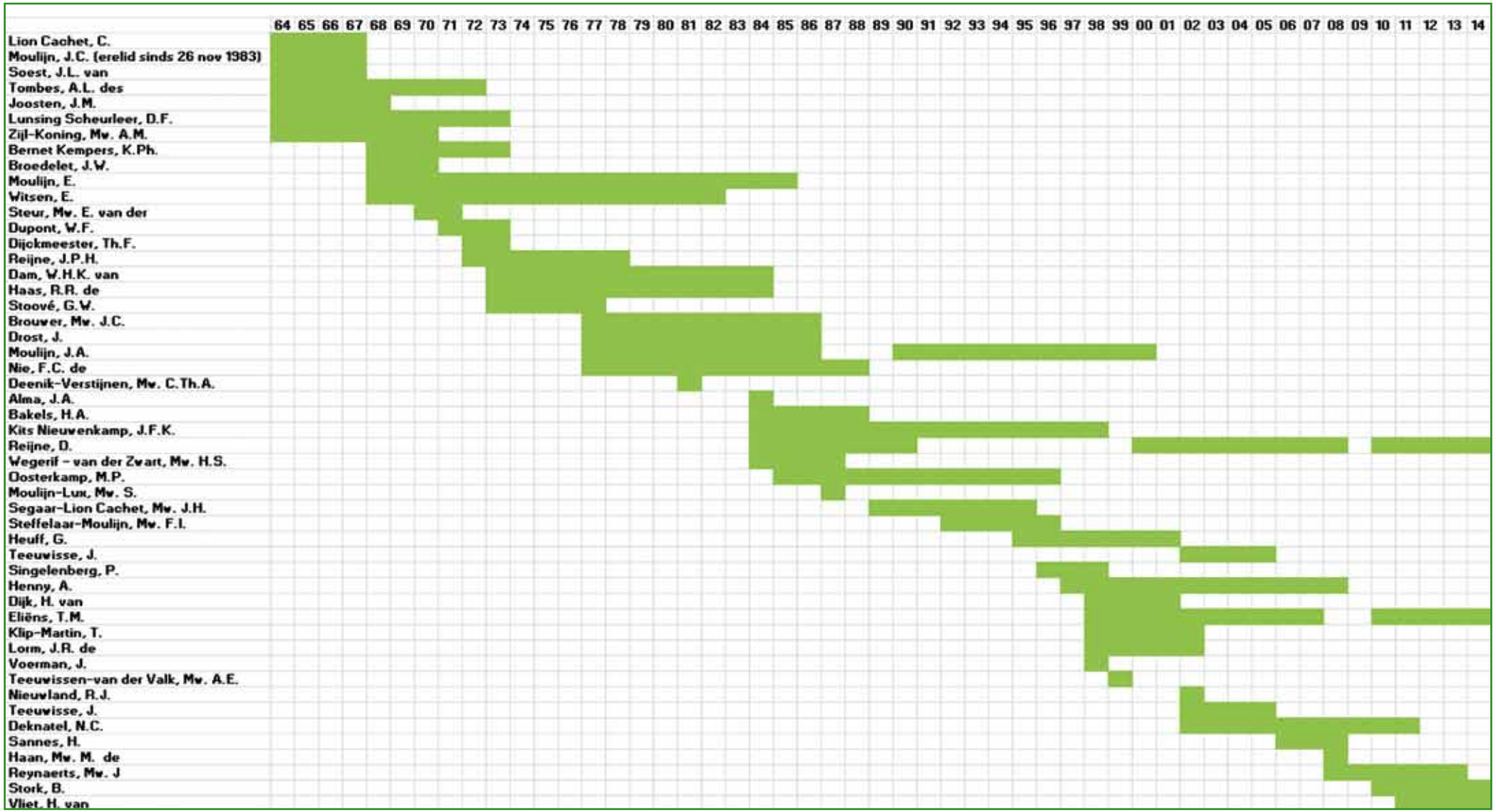

GESPREK OVER DE OPZET VAN DE JUBILEUM-TENTOONSTELLING 50 JAAR SSK MET WILLEMIJN LINDENHOVIUS, SINDS 2009 CONSERVATOR KUNST 1885-1935 BIJ HET DRENTS MUSEUM

Willemijn Lindenhovius toont twee afgevaardigden van het SSK- en VVNK-bestuur een archiefstuk.

Wat wordt de focus van de tentoonstelling?

"Ik heb ervoor gekozen het veelzijdige talent van de kunstenaars uit de periode 1880-1940 als thema te kiezen. Daarbij wil ik de rijkdom van de collectie aan het publiek overbrengen. Ook is er aandacht voor atelierpraktijk en persoonlijke documentatie van de kunstenaars. Vooral de persoonlijke bezittingen van de kunstenaars zoals ontwerptekeningen, schetsboekjes, schilderskistjes en foto's maken de SSK collectie bijzonder en onderscheidend. Last but not least belicht ik natuurlijk de geschiedenis van de SSK zelf!"

Tapijt op de rol.

Uitzoeken van een geschikt kamerscherm.

Welke opzet heb je gekozen?

"Samenvattend zou ik zeggen: een mozaïek van talent. Het grootste deel van de tentoonstelling wordt gevormd door ensembles van vijf kunstenaars die met hun oeuvre het veelzijdige talent belichamen dat veel kunstenaars uit deze periode kenmerkt. Veel SSK kunstenaars beperkten zich namelijk niet tot beeldende of toegepaste kunst of een bepaald terrein daarbinnen, maar pakten voortvarend allerlei werk aan. De kunstenaars waarvoor ik kies zijn Georg Rueter, Gerrit Willem Dijsselhof, Theo Nieuwenhuis, Chris Lebeau en Jac van den Bosch. Deze kunstenaars heb ik behalve om hun representatieve veelzijdigheid ook gekozen omdat zij met hun werk zowel de periode rond 1900 als de latere art deco periode vertegenwoordigen. De ensembles zullen bestaan uit de meest uiteenlopende media, van gebatikte zijde tot glas, van olie op doek tot ceramiek en goudlinnen. De ensembles zullen te zien zijn in de twee zalen op de bovenverdieping van het Drostenhuis."

Gipsmodellen.

Willemijn Lindenhovius toont een schilderskist.

Gerrit Willem Dijsselhof met zijn vrouw, op de achtergrond een stofontwerp.

Theo Nieuwenhuis (1866-1951), Blad augustus van kalender 1898 (uitgave Scheltema & Holkema), 1898, lithografie.

van archiefmateriaal wordt getoond. Van de trouwakte van G.W. Dijsselhof tot privé-kiekjes van Barend Ferwerda (schilderend met zijn vrouw naast zich, familiefoto met kinderwagen) en foto's van het atelier van Marius Bauer."

Wat laat je van de geschiedenis van de SSK zien?

"Ik heb een selectie gemaakt uit de documenten en foto's die de geschiedenis van de SSK vertellen. Krantenberichten over de komst van de collectie naar Assen, foto's van besturen, een greep uit de publicaties over de collectie, etcetera."

Wat laat je verder nog zien aan de bezoekers?

"Naast deze ensembles zal de rijkdom van de collectie centraal staan in enkele vitrines waarin kunstobjecten per medium zijn gegroepeerd: glas, metaal, ceramiek en daarnaast sculptuur. Ook qua keuze van kunstenaars wordt hierbij de diversiteit van de collectie duidelijk. Bekende en minder bekende namen zullen zij aan zij gaan. Deze vitrines zullen te zien zijn in de twee zalen op de bovenverdieping van het Drostenhuis, te midden van de ensembles. In het 'voorportaal' van de twee zalen zullen ateliermaterialen getoond worden: schetsboeken, schilderskisten, penselen, burijnen, etcetera. Ook op deze plek zullen een of twee legvitrines staan waarin een selectie

Jac. van den Bosch (1868-1948), Ontwerptekening voor interieur voor kamer met twee dames aan tafel, ongedateerd , (kleur)potlood op papier.

DE KUNST VAN 1900 IN 1964: PLAATS, WAARDERING EN MARKTWAARDE

Dé Reijne

Na 1945 veranderde het artistieke landschap ingrijpend. De kunsthandels Frans Buffa & Zonen en Kunstzaal van Lier, waar vooraanstaande kunstenaars een afzetkanaal hadden, gingen na de oorlog langzaam ten onder (Carel van Lier was in kamp Mühlberg (Elbe) kort voor de bevrijding bezweken). De Cobra-kunstenaars voerden de avant-garde aan en onder de leiding van Willem Sandberg (1945-1963) ontwikkelde het Stedelijk Museum Amsterdam zich tot een internationaal oriëntatiepunt. Abstracte kunst maakte furore. Ambachtelijk werkende kunstenaars voelden een teruglopende interesse voor traditionele kunstuitingen. Weinig zekerheden bleven over, zij voelden zich zelfs achtergesteld. Carel Willink schetste in zijn De schilderkunst in een kritiek stadium (1950) een pessimistische toekomst voor de realistische kunst.
Nieuwe galeries zoals De Posthoorn (Den Haag), Le Canard (Amsterdam) en C.C.C. (Vlaardingen) werden in de jaren vijftig succesvol met het verkopen van vroeg werk van Karel Appel, Eugène Brands, Jan Cremer enz. In Amsterdam ging als tegenzet Galerie Mokum van start als unieke plek voor figuratieve kunst (1962).
Truus Gubbels wijdt in haar boek Passie of Professie (1999) over de kunstmarkt een beeldende paragraaf aan de controverse tussen abstractie en figuratie. Zij citeert de kunstcriticus Marius van Beek in De Tijd (1957): 'Van een schilder als Karel Appel slikt men bijna alles. Met een soort kater ben ik deze week de sinistere zaal van Frascati uitgelopen na de veiling van schilderijen uit het depot van het Stedelijk Museum, de verzameling P. Boendermaker (…); het is triest om te zien hoe doeken van schilders als Colnot, Filarski en Kelder soms met moeite 25 tot 50 gulden halen. Het hoogste bod betrof 400 gulden voor een portret van Jan Sluyters.' In kringen van kunstcritici, verbonden aan uiteenlopende dagbladen, werd daarentegen flink stelling genomen tegen de abstracte kunst. Recensenten zoals J.J. (Jo) Voskuil (onafhankelijk) en Kasper Niehaus (De Telegraaf) waren dikwijls zelf werkzaam als beeldend kunstenaar en/of docent in een academische traditie. Het felst was de Parool-kunstcriticus J.M. (Ko) Prange met zijn De God Hai-Hai en rabarber. Met het kapmes door de jungle der moderne kunst. In 1964 lijkt de situatie voor de 'gevestigde, academische traditie' (Gubbels) iets gunstiger. Wellicht hebben de tegengeluiden in de gevestigde kranten hierop enige invloed gehad. In dit licht kunnen we de oprichting van de SSK zien, kijkend ook naar de vele hooggeleerde personen in het Comité van Aanbeveling. De 'nazaten' van de ambachtelijke werkende kunstenaars voelden wat meer rugdekking.

De veilingresultaten van Mak van Waay en Paul Brandt in de jaren 1964 en '65 (1) – onder meer werken uit de Collectie Dreesmann – geven overigens niet de indruk dat de kunst uit onze periode nauwelijks marktwaarde had, al is het beeld erg grillig en verrassend. Een flink doek (Bergtop, 89x64) van Dirk Filarski bracht – in lijn met de resultaten in 1957 - slechts *ƒ* 75 op, maar een portret van een rabbijn van Eduard Frankfort* deed liefst *ƒ* 1125 (2). Een besneeuwde weg (46x63) van Louis Apol, bekend om zijn winterlandschappen, werd

geveild voor ƒ 320, een zeer verstandige aankoop gezien de prominente plaats nu op de PAN en de TEFAF: zijn grote winterlandschappen brengen nu het kwadraat van dit bedrag op! Ook Alberto Giacometti zou nog een opmars gaan maken: een ets van een staand vrouwelijk naakt (50x22) deed ƒ 85, terwijl enkele kleinere etsen van Johannes Graadt van Roggen* en Willem Witsen* rond 25 gulden werden verkocht (alle werken omlijst). Twee etsen van Pieter Dupont* brachten hetzelfde op. Een in mijn ogen lelijk strandgezicht op Vlieland (Oost-Indische inkt, 62x92) van Chris Lebeau* - nu in mijn bezit - bracht ƒ 130 op, terwijl een litho van een duinlandschap (62x82) van zijn hand voor ƒ 10 weg ging. Een klein geaquarelleerd portret van Irna Zaratsky uit 1927 van Jan Toorop* bracht ƒ 220 op. Een Amsterdams doek van Willem Witsen* (Montelbaanstoren, Oude Schans, 77x93) uit de collectie Dreesmann deed ƒ 2300.

De Telegraaf gaf de opvallendste resultaten van deze veiling in mei 1965 weer: George H. Breitner*, Jonge vrouw in kimono (58x55), ƒ 18.200 en Cornelis Springer, Gezicht op de Antoniebreestraat (66x84) ƒ 32.000.
Ik trek voorzichtig de conclusie dat de oprichters van de SSK en de royaal schenkende nakomelingen van de figuratief werkende kunstenaars (1880-1940) vooral door idealisme werden gedreven. Zij wilden dit type werk meer kansen geven in een op deze kunst toegesneden omgeving. Goed beschouwd zijn velen bepaald in een aantal gevallen, zeker met de inzichten van nu, onbaatzuchtig geweest.

Noten:
** kunstenaar met werk opgenomen in de collectie DM-SSK*
(1) In de bibliotheek van de RKD ben ik door veilingcatalogi van Mak van Waay en Paul Brandt gelopen uit de jaren 1964 en 1965, mits daarin integraal de veilingresultaten waren opgenomen.
(2) ƒ 1,- anno 1964 representeert ƒ 5,60 (€ 2,54) in koopkracht in 2014 (bron: CBS en Instituut voor Sociale Geschiedenis).
De ƒ 1125 betaald voor Eduard Frankfort staan nu voor ca. € 2860.

Colofon

Uitgave ter gelegenheid van de tentoonstelling "Schat aan Schoonheid - 50 jaar Stichting Schone Kunsten rond 1900" in het Drents Museum (14 oktober 2014 - 1 maart 2015).

Teksten:
Ben Stork & Dé Reijne
Afbeeldingen
Drents Museum & Eef de Hilster
Vormgeving
Eef de Hilster